INCOGNITO LA BUCHENWALD.

Pentru Sibylle

Se adunaseră toţi în faţa ferestrei. Tăceau, ca şi cum s-ar fi silit să pară indiferenţi, privind ninsoarea. Şi deodată tresărind, Măria da Măria începu să şteargă geamul cu palma stingă, apropiindu-şi fruntea şi clipind repede din pleoape ca să vadă mai bine. Cineva se trudea să deschidă poarta. Atunci o văzu şi Făgădău. Călcînd anevoie, dar fără şovăială, printre troiene, înainta o femeie îmbrăcată într-o manta de ploaie, cu cizmele înalte pînă aproape de genunchi. Un şal a cărui culoare nu se mai putea distinge îi acoperea aproape în întregime figura. Curînd o auziră pe verandă, ciocnin-du-şi cizmele milităreşte, ca să le scuture de zăpadă. Iero-nim deschise larg uşa şi, pentru că necunoscuta rămăsese nehotărîtă în prag, îi apucă braţul şi o trase înăuntru. Apoi închise uşa împingînd-o cu piciorul. Femeia îl privi zîmbind, cu o neaşteptată lumină în ochi.
— Dumneata eşti Ieronim Thanase ? întrebă.
— Eu sînt.
— E adevărat că ai un cîine savant ? Ieronim începu să rîdă.
— Nu unul, spuse. Am doi!
— Atunci, ştiu cine eşti, reluă femeia şi începu să-şi scoată atent, fără grabă, mănuşile. Astă-vară veneai la Spitalul Co-lentina, la pavilionul copiilor, ca să-i distrezi...
— Aşa e. Ba chiar, o dată...
— Ieronim! îl întrerupse Măria, apucîndu-i braţul. Nu e nevoie să intri în amănunte...
— *Purgare non est necesse*! adăugă cineva.
167
Necunoscuta îşi scutură de cîteva ori, cu gesturi scurte, pletele şi zîmbi din nou.
— Te cunosc bine spuse. De aceea am îndrăznit să te caut pe o vreme ca asta, deşi nu ştii cine sînt. Eu sînt Marina Dar-vari.
— Nu. Nu cred că ne-am cunoscut.
— Dar nu e vorba de mine. E vorba de o fetiţă, un fel de nepoată de-a mea. O fetiţă bolnavă, într-o odăiţă întunecată şi umedă, şi nici o păpuşă, nici un ursuleţ, nici o jucărie, din toate cîte i-au dăruit rudele şi vecinii, nu o mai face să rîdă...
Numai rouă dacă-ar bea, Cu cenuşă, scrum de stea...
recită melancolic un tînăr cu fruntea larg descoperită. Apoi, înclinîndu-se, adăugă: Numele meu e Petru Lorinţ. Student în anul III. Conservator şi Facultatea de Litere.
Marina îl privi adînc, cu gravitate, ca şi cum şi-ar fi cumpănit bine răspunsul, apoi îşi plecă fruntea.
— E adevărat, spuse. Poate că nici nu-ţi dai seama cît este de adevărat!... Dar nici măcar ninsoarea, chiar acolo, la fereastră, nu o mai impresionează. Stă, de zile şi nopţi, stă cu ochii deschişi, uscaţi, pironindu-şi privirile în tavan. Nici o lacrimă... în cîteva zile va împlini opt ani, adăugă după o clipă de tăcere.
Dintr-o singură privire, întrebător, Ieronim îi cercetă pe toţi. Apoi se hotărî.
— Va fi greu, spuse. Cîinii nu-i ţin aici. E prea frig, şi n-am ce să le dau de mîncare. Ar trebui, deci, să mă duc să-i iau, şi apoi să găsesc o sanie sau vreo maşină, sau poate un camion de la teatru. Pe zăpada asta, îi omor sigur, şi-i omor degeaba...
Marina începu să-şi descheie, absentă, nasturii de sus de la manta. îi privi pe rînd, oarecum la întîmplare, apoi întrebă:
— Dar *voi* ce credeţi ? Doctorii, ei, nici măcar nu ştiu ce are. Dar voi ? Voi credeţi că va scăpa cu viaţă ?
Se strînseră şi mai aproape unul în altul şi izbucniră toţi, ca o singură voce, puternică, stranie, profundă:
168
— *Va trăi! Va trăi! Va trăi!* Măria întoarse capul spre Ieronim.
— *Corul!* exclamă solemn Ieronim. Ei alcătuiesc Corul. Singurul Cor autentic pe care-L avem azi în Bucureşti. Singurul care ar putea fi comparat cu Corul tragediilor greceşti...
O clipă, Marina păru că luptă să-şi înece un suspin, dar, îşi dădură seama, nu era decît respiraţia ei

curioasă, aritmi-că, întretăiată de pauze lungi, în care parcă şi-ar fi reţinut răsuflarea. Se îndreptase spre jilţul cu spătar înalt, rezemat de
perete.
— Vă cred, spuse aşezîndu-se. Sînteţi toţi tineri, şi tinerii
nu se înşală niciodată atunci cînd e vorba de viaţă... Măria apucă iar braţul lui Ieronim.
— Ai auzit ce-a spus ? A spus: *cînd e vorba de viaţăl* Am putea începe aşa. Ieronim, chiar aşa cum s-a întîmplat...
Ieronim înălţă din umeri.
— Ar fi prea frumos, spuse. Adică, *ar părea* prea frumos... Ceilalţi se strînseră din nou lîngă el, turburaţi şi totodată însufleţiţi.
— Ar putea avea dreptate, spuse Făgădău. în orice caz,
să încercăm...
— Am *sigur* dreptate, exclamă Măria. Şi spectatorii ar descoperi, treptat, că nu e vorba de o fetiţă bolnavă, ci de altceva, infinit mai grav, că e vorba de...
Se întrerupse brusc, roşind vinovată. în clipa următoare se află lîngă Marina.
— Doamnă, începu, luîndu-i mîna. Vreţi să ne faceţi un serviciu ? Un foarte mare serviciu ? O să vă explic îndată despre ce este vorba. Doar o clipă...
O trase uşor după ea, îndreptîndu-se spre uşă. O ajută să-şi încheie nasturii de sus ai mantalei şi îi înfăşură şalul
deasupra capului.
— Să nu răciţi, spuse. Deşi nu va dura mai mult de un minut. Ieşiţi pe verandă, vă scuturaţi cizmele ca şi cum le-aţi scutura de zăpadă, apoi intraţi. Şi cînd Ieronim vă deschide uşa, îi puneţi *aceleaşi întrebări.*
— Ce fel de întrebări ?
^
169
— Ce-aţi spus adineaori: Dumneata eşti Ieronim Thana-se ? E adevărat că ai un cîine savant ?... Şi celelalte. Nu sînt multe...
Deschise uşa şi o împinse cu emoţie pe verandă.
— Tăcere! şopti fără să întoarcă capul. Apoi, către Ieronim: Acum, Ieronim, fii gata. Uşa!...
Cînd o deschise, ninsoarea răbufni cu putere în odaie. Iritat, pentru că Marina rămăsese în prag, Ieronim îi apucă braţul şi o trase înăuntru. Scoţîndu-şi absentă şalul, Marina îl privi, zîmbindu-i cu neaşteptată căldură, aproape cu dragoste, şi totuşi, parcă silindu-se să-şi păstreze o anumită gravitate.
— Dumneata eşti Ieronim Thanase ?
— Eu sînt.
— E adevărat că ai doi cîini savanţi ? Pardon! E adevărat
ca...
— N-are nici o importanţă, o încuraja Măria. Continuaţi!...
— E adevărat, spuse Ieronim.
— Atunci ştiu cine eşti... Astă-vară veneai la Spitalul Co-lentina, la pavilionul copiilor...
— E absurd! izbucni Ieronim. N-are nici un sens!
Corul rosti încet, aproape în şoaptă, dar mustrător: *Sensul îl creăm noi, Ieronim. Sensul îl revelăm noi, prin spectacol. Prin Spectacol, Ieronim, fără început şi fără sfîrşit!*
Intorcîndu-se către Marina, Ieronim începu să rîdă:
— Aţi ghicit că e vorba de *începutul* unui spectacol experimental. Dar...
— Aşa începe şi acolo, îl întrerupse Făgădău. Mai precis: aşa ar putea începe şi acolo, dacă vom şti...
— Şi mai precis: dacă vom izbuti să înţelegem ce *s-a în-tîmplat* acolo, continuă Măria.
— Eu, personal, ştiu ce s-a întîmplat, reluă Făgădău. Am trecut şi eu pe-acolo.
— Băieţaş, îl ameninţă Măria, *purgare non est necesse*! Spune ce ai de spus, scurt şi concis. Arată-ne!
Făgădău se depărta cîţiva paşi, apoi se întoarse brusc, încruntat, cu o privire sălbatecă, înfigîndu-şi pumnii în şolduri. Părea un alt om.
170
— Tu eşti ăla care, aşa şi pe dincolo ?! strigă el cu un glas sălbatec, izbucnit parcă din gîtlej, îngroşat de tutun şi alcool.
— Eu sînt, răspunse Lorinţ.

— Este adevărat că aveţi aici, la numărul 18, unul care se pretinde făcător de minuni ?
— N-a spus niciodată că e făcător de minuni.
— Dar atunci ce mă-sa pretinde că este ? Fakir ? îmblîn-
zitor de şerpi ?
— El spune că e Boddhisattva...
Ieronim ridică exasperat amîndouă braţele în sus:
— Nu! Nu! Nu! Pur şi simplu, *nu poate începe aşa*! Deocamdată, uităm tot, şi apoi încercăm altceva.
Măria o ajutase să-şi descheie nasturii de sus ai mantalei, silind-o apoi să se aşeze în jilţ.
— Numele meu este Măria Daria Măria, dar mi se spune Măria da Măria. Eu nu fac parte din trupa lui Ieronim, eu sînt muzicantă. Violoncelistă. Dar mă fascinează ideea lui.
închipuiţi-vă că...
— Cred că am înţeles ceva, o întrerupse Marina. Scena se petrece într-un lagăr de concentrare şi de exterminare; să-i
spunem, Buchenwald...
Măria da Măria întoarse brusc capul către ceilalţi şi-i privi
speriată.
— Dar cum aţi ghicit? Aţi aflat de la cineva? Marina îşi scutură din nou pletele, apoi îşi netezi prelung fruntea cu palma dreaptă.
— Nu. Nu mi-a spus nimeni nimic. Dar mi se pare evident: gesturile, tonul vocii, vocabularul...
— Aţi auzit? Aţi auzit? strigă Făgădău.
— Dar nu înţeleg ce-are a face Buchenwaldul cu Boddhisattva, adăugă Marina.
Cîţiva începură să rîdă, tinereşte, fericiţi, căutîndu-şi unul
altuia privirea.
— Dacă doamna ne asigură că va fi discretă, să-i spunem ?
îi întrebă Ieronim.
— I-am spus deja esenţialul, vorbi cel mai vîrstnic dintre ei.
171
Blonziu spălăcit, cu mici pete roşietice pe obraz, era îmbrăcat cu un palton vechi, mult prea lung pentru statura lui.
— Eu sînt Valerian şi mi se spune că sînt cel mai înţelept, adăugă. Ieronim s-a gîndit la Boddhisattva pentru că a voit să detaşeze problema libertăţii din contextele în care a fost dezbătută pînă acum — iudeo-creştin, existenţialist, marxist — şi s-o plaseze într-o altă perspectivă, într-o perspectivă *nouă.* Şi ca să nu spună de la început că este nouă, a camuflat-o sub un termen exotic: Boddhisattva... Aşa este, Ieronim?
— Cam aşa, răspunse Ieronim, zîmbind melancolic. Pentru că, Doamnă, continuă întorcîndu-se către Marina, noi, cîţiva, am ajuns mai demult la concluzia că numai prin teatru, adică prin *spectacol* (incluzînd, evident, mimul, coregrafia, corul), numai prin spectacol am putea izbuti *să arătăm* că, deşi condiţionaţi şi îngrădiţi din toate părţile, noi, ca şi contemporanii noştri din celelalte ţări şi continente, nu sîn-tem asemenea şoarecilor prinşi în cursă...
— Chiar dacă cineva e gata să ne stropească cu gaz şi să ne dea foc, adăugă Valerian.
— Şi vă rugăm să păstraţi această imagine, interveni Fă-gădău, căci Buchenwald asta înseamnă: locul unde oamenii au fost prinşi şi carbonizaţi ca şoarecii într-o cuşcă stropită din belşug cu gaz... Iartă-mă, Ieronim, adăugă. Acum, spune înainte...
— Ar fi multe de spus, reluă Ieronim. Dar dacă, aşa cum credem noi, numai spactacolul poate *arăta* că oamenii din zilele noastre nu sînt în situaţia şoarecilor prinşi în cursă, trebuie să precizăm modalitatea libertăţii de care dispun. Este evident, bunăoară, că într-o situaţie-limită, ca la Buchenwald, libertatea nu poate fi decît *interioară.* Aşadar, aproape imposibil de verificat de ceilalţi din jur. Pe de altă parte, acea libertate interioară absolută nu se dobîndeşte uşor. în fond, cucerirea ei este tot atît de dificilă pe cît este cucerirea libertăţii exterioare, bunăoară evadînd dintr-o închisoare modernă...
Fata se apropie şi—1 bătu pe umăr.
— Fiind cea mai tînără, se adresă Marinei, sînt considerată şi cea mai nepricepută. Deşi am un nume frumos: So-
172
fia Speranţia. Dar, Ieronim, adăugă repede, pentru că vorbim de libertate şi afirmăm că *nu* sîntem asemenea şoarecilor prinşi în cursă, ce ne facem *acum,* în cazul acesta: e vorba de o fetiţă bolnavă pe

care cîinii tăi ar face-o să rîdă, şi poate i-ar grăbi însănătoşirea. Şi, totuşi, uite, numai pentru că ninge întruna de aseară, *nu putem face nimici* Iar dacă va ninge toată noaptea asta, chiar dacă ţi se va da camionul teatrului, tot nu vei mai putea ajunge pînă la ea... Stă departe, doamnă ? întrebă întorcînd capul.
— Destul de departe, răspunse Marina. Dar nu vă mai gîndiţi la ea, adăugă ridicîndu-se din jilţ. M-aţi liniştit voi. *Ştiu,* acum că nu se va întîmpla nimic. Şi îndată ce se va potoli ninsoarea...
Se întrerupse pe neaşteptate şi-şi opri privirile în fundul sălii, unde se distingea, anevoie, un perete curios reparat, care părea o uşă blocată cu scînduri, bătute una peste alta, oarecum la întîmplare.
— Dacă nu e vorba de o întîlnire *cu adevărat* importantă, spuse Manole subliniind cu înţeles cuvîntul, te rog să mai ai puţină răbdare. Aşa ceva n-ai să întîlneşti pe acolo, pe la Charlottenburg, de unde vii tu...
— Ca să fiu foarte sincer, spuse Condurachi, acum vin
de la Zurich.
— Trebuie să sosească dintr-un moment într-altul, continuă Manole. A spus că vine *exact după un an,* şi atît cît cunosc eu, adică foarte puţin, nu mă îndoiesc că va veni... Dacă ţi-e cald, adăugă, scoate-ţi haina...
Condurachi se apropiase de tablou.
— Nu, nu mi-e cald, spuse. Dar nu văd ce-ar mai putea schimba, ce-ar mai putea adăuga. Este pur şi simplu perfect. Evident, eu nu mă pricep în pictură...
— Nici eu, îl întrerupse Manole. Dar m-a fermecat îndată ce-am dat cu ochii de el.
— E cel mai frumos corp de femeie pe care l-am văzut vreodată, în pictură, în sculptură sau în realitate. Se întoarse către Manole şi—1 întrebă zîmbind: Dar ce-a spus, Gene-răleasa ? Cum de L-a acceptat ?

Manole începu să rîdă:
— La asta nu ne gîndisem. Şi, evident, numai aici, în salon îşi are locul. Ce folos să-L fi atîrnat într-una din odăile noastre, unde nu intră nimeni ? Ei bine, cînd s-a întors Ge-nerăleasa şi a dat cu ochii de tablou, a înlemnit. Nu ştiam ce să credem: îi place, nu-i place? Şi deodată a exclamat: „E foarte frumos, e admirabil. Dar nu-L putem ţine aici..." „De ce ? am întrebat-o. Pentru că e un nud de femeie ?" Ea s-a uitat curios la mine, după obiceiul ei, şi mi-a spus: „Mano-lache, eu nu mă sperii de un cur de femeie, aşa cum nu m-am speriat, în tinereţea mea, nici de un cur de bărbat!... Dar ştii că pe-aici se vîntură atîţia copii..." într-un fel, avea dreptate, adăugă Manole. Şi-atunci, ne-am înţeles ca de sărbă-tori, cînd vin rudele şi copiii, să acoperim tabloul cu o perdea, asa cum acoperim oglinda...
— In fond, îl întrerupse Condurachi, aproape că nu mai poţi spune că e un nud de femeie. E mai degrabă un corp de zeiţă...
— Aşa spunea şi ea, Zamfira, cînd mi L-a arătat. „Vă aduc o zeiţă în casă", spunea. Rămase o clipă pe gînduri, apoi începu din nou să rîdă: De altfel, aşa ne-am cunoscut. Eram aici, cu Luchian, şi auzim soneria. Am deschis eu. O femeie necunoscută, de vreo cincizeci de ani, aproape sărăcăcios îmbrăcată şi totuşi, nu ştiu cum să spun, cu mult gust. Părea suferindă, obosită; de-abia izbutea să zîmbească. Şi totuşi avea ceva nobil şi, cum să spun, „enigmatic" în figura ei. „Maestrul Manole Antim ? întrebă. Am auzit că sînteţi oameni cu stare şi că vă plac lucrurile frumoase. Nu vreţi o zeiţă ? Nu e vorba de o zeiţă din Antichitate, ci una din zilele noastre. Acum zece ani, am fost la nunta ei..." Făcu semn unui tînăr care rămăsese afară şi pe care nu-L văzusem cînd deschisesem uşa. Tînărul intră, ne salută timid şi, proptin-du-şi tabloul de genunchi, începu să-i desfacă sforile. Apoi a scos pînza cu care fusese acoperit şi s-a dus să rezeme tabloul de jilţul Generălesei. Luchian şi cu mine am împietrit. „E cu cîţiva centimetri mai scundă decît originalul, ne-a spus. Cînd am văzut-o ultima oară, zeiţa împlinise optsprezece ani şi avea doi metri patruzeci şi cinci."

— Adevărat ? exclamă Condurachi.
— Nu, astea făceau parte din, mă rog, să zicem „misterul" ei. Inventa tot felul de întîmplări stranii, aşa cum îşi inventase nu ştiu cîte nume şi pseudonime. O chema, de fapt, Zamfira, dar prietenii îi spuneau Marina. Ea pretindea că, de fapt, nu e pictoriţă, că adevărata ei vocaţie e sculptura.
— Zamfira şi mai cum ? îl întrerupse Condurachi.
— Bănuiesc că o cheamă, sau a chemat-o, Darvari. Condurachi clătină neîncrezător din cap:
— N-am auzit niciodată de o sculptoriţă sau o pictoriţă cu acest nume.

— Evident că nu. Pentru că, am aflat mai tîrziu, de altfel cu totul întîmplător, că la expoziţii îşi semnează operele cu fel de fel de nume sau pseudonime. Şi cum nu prea vrea să vîndă — nu vinde decît la străini, sau în oraşele de provincie — e necunoscută...
— Curios! exclamă Condurachi apropiindu-se din nou de tablou. Atunci de ce-a venit să vă ofere Zeiţa ?
Manole începu să se plimbe, cu mîinile la spate, parcă ar fi vrut să-şi ascundă nervozitatea.
— Dacă e adevărat ce ne-a spus, lucrurile s-ar fi petrecut aşa. Vărul ei, Dragomir, avea nevoie urgentă, adică în două, trei zile, de o anumită sumă. Ea L-a asigurat — evident, a recunoscut în faţa noastră că-L minţise — L-a asigurat că avea de încasat nu ştiu cîte mii de lei de la nişte comenzi mai vechi şi că nu are de făcut altceva decît să ceară clienţilor să elibereze cecurile pe numele lui. Nu ştiu ce-a crezut şi cît a crezut acest Dragomir. îţi repet ce mi-a spus ea: că s-a suit în trăsură cu vreo patru-cinci lucrări — acesta era, ne-a asigurat, singurul tablou, restul, sculptură — şi s-a dus la cîteva adrese, de oameni cu stare, dar nu colecţionari de meserie. Şi, evident, preţurile erau atît de derizorii, încît n-a avut nici o dificultate. Pretindea că ştia de noi, că cineva din familia ei cunoscuse pe nu ştiu cine din familia noastră; *bref, ne-a.* oferit Zeiţa. Preţul era cam tot atîta cît trebuie să fi fost costul ramei...
- E de necrezut! exclamă Condurachi.

— Dar, evident, a pus această condiţie: că va veni după un an...
Se îndreptă grăbit spre tablou şi din spatele ramei desprinse cu grijă o hîrtiuţă.
— Uite, scris chiar de mîna ei: 12 iulie 1930. Şi azi sîn-temîn 12 iulie 1931...
Văzîndu-L că se uită nervos la ceas, Manole adăugă:
— Fă un efort şi mai stai încă cinci, zece minute. N-are să-ţi pară rău...
Condurachi se aşeză resemnat în fotoliu şi-şi căută tabachera.
— Numai de s-ar ţine de cuvînt şi ar veni, spuse.
—... îndată ce se va potoli ninsoarea, repetă Marina absentă, vin eu cu o maşină bine încălzită. Maşina unui prieten din corpul diplomatic...
Parcă de-abia acum îşi dădu seama cît e de vastă şi de ruinată sala. Se îndreptă încet către cămin şi—1 privi cu atenţie. Sub cenuşă, se mai zăreau resturi din jăratic, pîlpîind brusc, la răstimpuri, cînd, pe sub uşă, ajungea pînă aici viscolul, în gura căminului rămase, doar pe jumătate carbonizat, un picior de lemn, neaşteptat de gros. Cînd întoarse mirată capul, Ieronim zîmbi.
— Credeţi că e picior de masă ? întrebă. Nu. Picioarele de masă le-am ars săptămîna trecută. Acesta e picior de cuier. Cel mai gros cuier din tot cartierul. Mîndria Generălesei!...
Marina tresări, parcă ar fi pătruns-o deodată frigul, şi-şi încheie nasturii mantalei, pînă sus. Apoi porni mai departe, de-a lungul pereţilor goi, cu zugrăveala căzută, cîrpită pe alocuri cu cartoane şi jurnale nepriceput lipite.
— Dar ce-o să faceţi într-o zi, două ? Nu mai aveţi nimic de ars. Nu puteţi arde şi aceste cîteva scaune care v-au mai rămas!...
Ieronim începu să rîdă; părea deodată foarte bine dispus.
— Mai sînt destule lucruri prin celelalte încăperi, şi arăta vag cu braţul în jurul lui. Iar în pod a mai rămas cîte ceva; pachete cu cărţi şi ziare, lăzi vechi şi alte nimicuri. Ştiţi, adău-

ga coborînd glasul, casa ar fi trebuit să fie dărîmată as-tâ-toamnă. Dar s-au ivit anumite încurcături... în orice caz, la primăvară nu mai scapă. Au de gînd să construiască aici un imobil de douăsprezece etaje.
Marina îl ascultase fascinată, fără să-şi poată desprinde privirile de buzele lui.
— Dar pînă atunci ? întrebă. Pînă atunci, ce-o să faceţi ?
Iarna de-abia a început... Ieronim ridică din umeri.
— Aici nu mai locuieşte nimeni. Venim doar pentru repetiţii. Fiecare dintre noi avem, pe unde a dat Dumnezeu,
cîte un pat cald...
— Şi, totuşi, trebuie să vă adunaţi aici, pentru repetiţii, reluă Marina privind melancolic în jurul ei.
— Mai avem, v-am spus, diferite obiecte combustibile. Şi chiar aici, uite, acolo, vedeţi, ne-a mai rămas dulapul. E un dulap cum nu s-a mai făcut altul de o sută de ani. L-a adus un unchi al meu din Bavaria. Are vreo patru, cinci sute de kilograme. Ne încălzeşte cel puţin o săptămîna...
Dar Marina nu-L mai asculta. Se apropiase, grăbind uşor pasul, de colţul din stînga, de lîngă uşă. Acolo, peretele părea mai bine conservat. Doar cîteva crăpături adînci, înălţîn-du-se către tavan. Şi, în

mijloc, o suprafaţă mai puţin decolorată, cu marginile aproape regulate. Numai cînd se apropie la cîţiva paşi, îşi dădu seama că se înşelase. Peretele era tot atît de zdrenţuit ca şi restul sălii.
— Dar de ce *Buckenwald* f întrebă ea pe neaşteptate, cu un glas surprinzător de puternic. Ce ştiţi voi de Buchenwald ?
— Nu, nu, doamnă! o întrerupse Marcian. Vă rog să-mi iertaţi tonul, dar aşa sînt eu, arţăgos din fire. Oricare dintre noi, *astăzi,* înţelegem esenţa şi mesajul Buchenwaldului. Dar nu asta e problema. Problema începuse să v-o explice Ieronim, adineauri, cînd, din nefericire, a intervenit cine nu trebuia să intervină...
— Băieţaş, fii atent la ce spui, îl mustră Măria da Măria.
Nu sîntem singuri.
— Cer iertare celor în drept, continuă Marcian scoţîndu-şi brusc ochelarii şi aşezîndu-i în buzunarul de sus al paltonu-

lui. Dar dacă doamna a fost acceptată în secretele spectacolului nostru, măcar să afle esenţialul. Anume, ce spunea Ie-ronim: că libertatea interioară este aproape întotdeauna ire-cognoscibilă. Să ne închipuim că se aflau acolo, printre condamnaţii la incinerare, sfinţi, martiri, Boddhisattva nu-miţi-i cum veţi voi. O dată ce, din caritate, din dragoste pentru semenii lor au refuzat soluţia, să-i spunem magică, a *miracolului* — porţi deschise ca prin farmec, ziduri abolite etc. — şi au acceptat, aparent, condiţia celorlalţi, cum şi-ar fi putut *arăta* altfel libertatea pe care...
— Ia priviţi! întrerupse Măria da Măria, ridicînd braţul.
Făgădău călca apăsat, grav, parcă ar fi avut cizme de campanie, cu mîinile în şolduri. Se opri în faţa unui tînăr înalt, slab, cu ochii adînciţi în orbite.
— Tu eşti ăla care, aşa şi pe dincolo, ziceai că eşti fachir ?
— Poţi fi şi fachir, dar asta nu mă mai interesează. în India, în China, în Japonia, mi-ar fi spus Boddhisattva.
— în orice caz, făcător de minuni. Atunci, fă minunea, s-o văd şi eu.
— Am făcut-o, şi de mai multe ori. Ultima oară erau doi doctori acolo, trimişi special de la Centrală. S-au convins şi ei. Nu simţeam fierul roşu, nici măcar pe limbă, şi cînd mi-au curăţat una din coaste cu bisturiul le-am spus să fie atenţi, căci mă gîdil...
Făgădău îl plesni cu cravaşa, invizibilă, şi tînărul începu să-şi şteargă liniştit sîngele de pe obraz.
— Minunea e, reluă Făgădău, că nu ştii ce te aşteaptă.
— Ba ştiu foarte bine: crematoriul. Dar ce folos, dacă nu vei fi şi dumneata acolo, să mă vezi cum am să tremur, zgîl-ţîit de frig, şi o să-mi suflu în pumni ca să mă încălzesc...
Ieronim se apropie de ei şi-i întrerupse cu blîndeţe:
— De-ajuns pentru azi. Doamna va vedea restul la premieră. Şi, să sperăm, va înţelege...
— Am înţeles mai mult decît vă închipuiţi voi, vorbi grav Marina. Am înţeles, bunăoară, că cel căruia voi îi spuneţi Boddhisattva va muri carbonizat, dar va muri liber. Şi e probabil că, dacă n-ar fi fost un Boddhisattva, şi-ar fi dovedit li-

1

bertatea şi altfel, în chip public: bunăoară, scuipînd în obraz pe comandantul lagărului.
— Este extraordinar! exclamă Ieronim. Cum aţi ghicit ? Asta făcea parte, pînă de curînd, din scena de-adineaori: după ce-i spune că lui îi va fi frig în crematoriu — căci, evident, pentru el se alesese pedeapsa maximă: incinerarea de viu — după ce-i spuse asta, îl scuipă în obraz. Dar ne-am dat seama că asemenea reacţie, *eroică,* nu se potriveşte unui Boddhisattva, după cum nu s-ar fi potrivit, bunăoară, lui Isus sau unui martir creştin...
Marina îl ascultase cu o neaşteptată emoţie, privindu-L adînc
în ochi.
— îmi place de voi că vă trudiţi să respectaţi adevărul istoric, spuse. Dar cînd v-am întrebat: De ce

Buchenwald? mă gîndeam la altceva. După cît am înţeles, pentru Ieronim, şi pentru voi toţi, spectacolul îşi propune să reveleze spectatorilor nu numai scopul suprem — cucerirea libertăţii interioare — dar şi mijloacele prin care această libertate poate fi cucerită.
— Exact! spuse Ieronim.
— Dar atunci v-aţi ales episodul cel mai greu de ilustrat, continuă Marina. Ştim toţi ce s-a petrecut la Buchenwald, chiar dacă nu ştim, şi nu vom şti niciodată, eroismul sau sfinţenia anumitor victime. Dar cum o să *arătaţi* mijloacele prin care a fost cucerită libertatea interioară ?
Toţi începură să aplaude, entuziasmaţi. Fericit, emoţionat, cu obrajii îmbujoraţi, Ieronim se întoarse către ei:
— Să-i spunem ? exclamă. Nu, nu putem să-i spunem!...
— Nu avem dreptul, vorbi, cu o senină gravitate, tînărul înalt şi slab. Numele meu este Petru Petrovan, adăugă adre-sîndu-se Marinei. Sînt poet. Dar din deznădejde, căci sînt şi tuberculos, am devenit actor. Evident, aşa cum înţelege Ieronim că trebuie să fie *adevăratul actor...*
— Ea trebuie să fie, şopti Manole cînd auzi soneria. Nu ţi-am spus eu că vine ?
Deschise uşa şi nu-şi putu ascunde surpriza. Din prag, îi zîmbi Marina, aşa cum fără îndoială fusese ea cu cincispre-

179

zece, douăzeci de ani mai înainte. Era îmbrăcată tinereşte şi totuşi sobru..în mînă avea un buchet de trandafiri roşii.
— Pentru stăpîna casei, pe care n-am avut încă plăcerea s-o cunosc, spuse.
De-abia după ce, încurcat, aşezase buchetul pe una din măsuţe, rezemîndu-L de o enormă scoică de mare, Manole îşi dădu seama că nu făcuse prezentările.
— Inginerul Ştefan Condurachi, pronunţă el rar, intimidat, încercînd să fie solemn. Locuieşte mai mult în străinătate. Doamna Zamfira Darvari...
Marina zîmbi absentă, cu privirile aţintite asupra tabloului. Se îndreptă spre el agale, oprindu-se la răstimpuri ca să-L contemple.
— E cu adevărat o zeiţă, începu Condurachi. Şi după cîte mi-a povestit Manole, există, în carne şi oase.
Marina se întoarse şi-L privi surprinsă, parcă atunci ar fi dat cu ochii de el.
— Sper că mai trăieşte încă. Dar nu mai avem veşti de la ea. De cînd a plecat din ţară, acum unsprezece ani, n-am mai primit nici o veste. E drept că nu prea ştia să scrie; dar soţul ei era un filolog desăvîrşit, vorbind şi scriind perfect româneşte...
Manole făcu cîţiva paşi spre ea şi o întrebă, timid:
— Dar soţul dumneavoastră ? L-aţi regăsit ?
Marina încercă să-şi ascundă zîmbetul, melancolic şi totuşi amuzat.
— încă nu. El m-a aşteptat zece ani. Tot atîta am să-L aştept şi eu...
Manole roşi şi începu să-şi frece mîinile.
— Atunci, să vă ofer ceva ? O cafea ? O dulceaţă ? îmi pare atît de rău că nici de data aceasta Generăleasa nu este acasă.
— Nu, mulţumesc. Am venit doar să schimb tabloul... V-am adus, la alegere, un nud de Bonnard, altul de Pătraşcu şi cîteva marine de Iser, aproape singurele pe care le-a făcut.
Cînd întoarse din nou capul şi-L văzu pe Manole, izbucni în rîs.
— Dar nu vi-L iau *de tot*! exclamă. Vi-L înapoiez la anul...

180

— Şi totuşi, doamnă, interveni Condurachi, nu văd ce-aţi rnai putea adăuga sau schimba. Este pur şi simplu perfect. Este
o capodoperă!
— Mulţumesc, spuse Marina, mulţumesc foarte sincer. Dar nu cred că voi schimba ceva. Am nevoie de Zeiţă, o nevoie *personală,* adăugă coborînd uşor glasul.
Manole o privea stînjenit, neştiind ce să facă cu mîinile.
— Ne-am învăţat cu ea, cu Zeiţa, spuse în cele din urmă.
Ne va lipsi...
— Un an trece repede, îl întrerupse Marina. Şi cînd veţi
vedea ce vă aduc în loc!...

Traversă repede salonul, deschise uşa şi, după cîteva minute, se întoarse însoţită de o foarte tînără pereche.
— Proaspăt logodiţi, îi prezentă ea.
Apoi, tustrei, cu mare grijă, începură să desfacă sforile şi să scoată tablourile, unul după altul, din pînzele cu care fuseseră acoperite.
Ca de obicei, aşa cum făceau de cîte ori simţeau că nu mai e nimic de spus, nimic de încercat, se strînseseră toţi în faţa ferestrei. Priveau ninsoarea. Nu se mai distingeau decît stîl-pii verandei şi, cîţiva metri mai departe, aproape de stradă, bradul. Dar nu îndrăznea nimeni să plece. Treptat, sala se încălzise din nou şi, unul cîte unul, se întorceau de la fereastră, apropiindu-se de cămin. Valerian, cel dintîi care îşi scosese paltonul, încercase chiar un început de poem.
— Un dulap, doar atît! şoptise. Un vechi, bătrîn şi obosit sau, poate, înţelept? — dulap..."
Ieronim îl sfărîmase cu mare pricepere, în chip savant, mînuind aproape cu dragoste toporişca, blînd, abil, concentrat. Cînd începuse să se înfierbînte căminul, Măria da Mana îşi întinse mîinile cît putu mai aproape de flăcări, fre-cîndu-le, mîngîindu-le.
— Eu ştiu la ce vă gîndiţi, vorbi ea deodată, fără să întoarcă capul. Şi de-aceea nu ne reuşeşte nimic, nici nu *spunem,* nici nu *arătăm.* Nu vă e mintea la spectacol. Vă tot întrebaţi de ce ne-a cerut ea să privim petele astea ?

— Nu ne-a cerut, o întrerupse Ieronim. Ne-a spus doar atît: că dacă am şti cum să privim petele acestea...
— Cum să le privim şi să le înţelegem, completă Făgădău.
— Petele acestea decolorate de soare şi adîncite de umezeală...
— A spus altfel: „sensibilitate" de umezeală...
— în orice caz, nu ne-a cerut nimic, continuă Ieronim. Nici nu i-am fi îngăduit, de altfel, să ne ceară ceva... Dar, la un moment dat, am avut impresia că mă priveşte ironic, poate cu oarecare milă, poate chiar sarcastic, ca şi cum ar fi vrut să spună: „Vă pierdeţi tinereţea cu himere, vă riscaţi talentul încercînd tot felul de experienţe, cînd aveţi aici, în faţa voastră, aceste pete decolorate de soare şi de igrasie..."
Se apropiaseră de zid, privindu-L atent, concentrat, clipind uneori din ochi, mişcîndu-şi încet capetele cînd spre stînga, cînd spre dreapta, ca să surprindă toate nuanţele posibile. Erau pete fără forme precise care-şi modificau contururile după unghiul din care erau privite. Doar crăpătura care se înălţa aproape în diagonală către tavan îşi păstra direcţia şi adîn-cimea, oricum ar fi fost privită.
— Decolorate de soare şi de igrasie, repetă visător Lorinţ. Atunci am înţeles. Asta a vrut să ne spună: aveţi aici modelul exemplar al uniunii contrariilor, umezeala şi soarele, adică Apa şi Focul...
— Ar fi fost prea banal. Trebuie să fie altceva.
— Am citit odată o poveste cu un rabin din Cracovia, care visa mereu o comoară, începu Făgădău.
— O ştie toată lumea, îl întrerupse Ieronim. Se dusese s-o caute nu mai ştiu unde, poate la Varşovia, şi pînă la urmă descoperă comoara chiar la el acasă, sub cenuşa căminului. O cunoaşte toată lumea, repetă, povestea rabinului din Cracovia... Doamna aceasta, Marina Darvari, a vrut să spună altceva. Dar, poate ca să se răzbune că nu am introdus-o în anumite secrete ale spectacolului, a vrut să pară cît mai enigmatică şi mai oracular-misterioasă: „Dacă aţi *şti* voi, dacă *voi* aţi şti cum să le priviţi, cum *să. priviţi* petalele acestea" etcetera, etcetera, etcetera.

1

— Dar vezi că a reuşit, îl întrerupse Măria da Măria. Nu recunoaştem, dar fiecare din noi numai la asta ne gîndim: enigmatică şi oracular-miraculoasă, cum prea bine spui, *dar*
ce-a vrut să spună?
— Eu recunosc foarte sincer, reluă Ieronim, că, oricît ar fi de absurd, enigma aceasta mă obsedează. Dacă a făcut vreo aluzie la trecutul mai mult sau mai puţin misterios al casei acesteia sau la trecutul

familiei mele, *nu mă interesează.* Le cunosc toate cîte s-au întîmplat şi, deşi le păstrez amintirea, nu mă interesează. Sînt singurul — sau ultimul, cum vreţi să spuneţi — supravieţuitor al familiilor Antim-Calomf ir-Tha-nase, dar faptul acesta nu mă emoţionează. Mă consider *primul* dintr-o nouă dinastie. A doua, „descălecare" Antim-Ca-lomfir-Thanase. Cu mine începe o nouă istorie, pe alt plan, mai înalt şi mai creator. Puţin îmi pasă de enigmele sau nostalgiile care se leagă de trecutul acestei case, sau de trecutul familiei mele. Nu mă interesează decît viitorul, aşa cum cred eu că-L putem împlini trăind *liber* orice epifanie *zpre-zentului,* cît s-ar dovedi ea de tragică, născută din nenoroc şi ursită deznădejdii...
îl ascultaseră toţi cu frunţile sus, emoţionaţi.
— Asta am învăţat şi noi, învăţînd să ne închipuim închişi la Buchenwald, spuse Petru Petrovan. Nu există altă cale de
mîntuire.
— Eu evit termenul „mîntuire", îl întrerupse melancolic Ieronim, pentru că ar putea da loc la confuzii. Orice tip de mîntuire presupune credinţa într-un mîntuitor. Respect, şi chiar invidiez pe cei care cred într-un mîntuitor, dar eu n-am fost dăruit cu asemenea credinţă. Şi atunci a trebuit să caut altceva, pentru că fără libertate n-aş putea trăi...
— Dar, Ieronim, exclamă Marina, v-am vorbit eu despre trecut astfel decît un mijloc, şi cel mai la îndemînă, de a trăi *exclusiv în* prezent ?
O priveau toţi, surprinşi, nedumeriţi. Marina înainta încet către ei, ca un personaj dintr-un film mut de la începutul veacului, îmbrăcată cu o blană de astrahan, cu un buchet de violete în mînă. Dacă nu i-ar fi recunoscut glasul, n-ar fi crezut că este ea, Marina, atît părea de tînără. Şi în locul ciz-

melor milităreşti, avea o pereche de şoşoni îmblăniţi, aşa cum nu mai văzuseră pînă atunci.
— Dar cum aţi intrat ? o întrebă Ieronim izbutind să nu-şi trădeze emoţia.
— Eu v-am vorbit exclusiv de *prezent,* continuă Marina. Şi cînd v-am spus să învăţaţi a privi petele acestea, n-am vrut să spun decît atît: învăţaţi să le priviţi aşa cum sînt *acum,* pur şi simplu aşa cum *sînt* ele în clipa de faţă, şi atunci veţi înţelege.
Se apropie de Măria da Măria şi, cu un zîmbet, îi oferi buchetul de violete.
— în fond, adăugă Marina, v-am propus o altă variantă a spectacolului vostru cu libertatea care se poate cuceri chiar la Buchenwald. E drept, o variantă mai puţin spectaculară.
îşi opri o clipă ochii asupra Măriei, care rămăsese cu buchetul de violete în mînă, neîndrăznind să-L miroasă.
— O sa mai vin pe la voi, reluă Marina, şi o să stăm de vorbă. Acuma trebuie să mă duc, căci sînt aşteptată. Am trecut să vă spun doar că fetiţa noastră rîde şi se joacă, şi ar vrea să-i facem un om de zăpadă, chiar acolo, în faţa ferestrei. Şi i-am făgăduit că o să i-L facem...
— Cînd te-ai întors ? îl întrebă Manole.
— Acum cîteva zile, răspunse Condurachi absent, preocupat. Ai auzit ? A declarat şi Franţa război.
— Era de aşteptat, spuse Manole. Dar ce ai ? Pari obosit...
— Am prea multe pe cap. Dar să lăsăm asta... Voi cum o mai duceţi ?
Manole ridică din umeri.
— Ca toată lumea. Necazuri, boli, greutăţi.
—*Apropos,* îl întrerupse Condurachi, încercînd să zîm-bească. Tot nu v-a înapoiat Zeiţa ?
Manole clătină din cap, parcă s-ar fi întristat deodată, fără voia lui.
— Nu ne-a înapoiat-o, şi nici nu mai sperăm să ne-o înapoieze vreodată. Va trebui să ne mulţumim cu Bonnard,

adăugă melancolic. Dacă nu cumva îl vom vinde. Ni s-au oferit trei milioane...
— Dar pe ea, pictoriţa...
— Zamfira Darvari sau cam aşa ceva. Pretindea că, în primul rînd, ea e sculptoriţă...
— Ai mai întîlnit-o ?
Manole clătină din nou din cap.

— Am întîlnit-o de cîteva ori, dar nu m-a văzut sau s-a făcut că nu mă vede. Era, o dată, cu un grup întreg...
—Tot atît de tînără şi frumoasă ? îl întrerupse Condurachi. Manole îi puse mina pe umăr.
— *Mon cher,* n-ai să mă crezi, a îmbătrînit îngrozitor. E de nerecunoscut! Ce mai încolo şi-ncoace, cînd am zărit-o ultima oară, primăvara trecută, era o babă!
Eleazar se opri brusc în mijlocul odăii.
— Mă asculţi, sau preferi să te uiţi pe fereastră ?
—Te ascult, spuse Lorinţ, dar nu mă pot reţine să nu privesc pe fereastră. *Niciodată toamna nu fu mai frumoasă...*
— Atunci, hai în grădină, să vorbim despre altceva. Lorinţ se reaşează în fotoliu.
— Nu, nu, ţi-am spus foarte sincer, mă interesează. Pentru că, ori eu nu înţeleg nimic, ori tu faci, undeva, vreo confuzie...
— Nu fac nici o confuzie. Ţi-am citit şi fragmentele din scrisoarea lui Adrian. Totul a pornit de la petrecerea aceea, cînd două din fete s-au îmbătat, şi, voind să se ducă undeva au alunecat şi au căzut în mijlocul salonului şi încercînd zadarnic să se ridice, cu rochiile lor scurte şi subţiri, îţi dai seama ce-a fost şi ce s-a văzut. Mai ales că şi ceilalţi, noi toţi — cu excepţia lui Adrian şi a Leanei — eram mai mult sau mai puţin beţi. Viki a voit să le ajute, dar ameţită cum era şi, încercînd să le ridice pe amîndouă deodată, s-a împiedicat şi au căzut grămadă, toate trei, şi acum nu mai îndrăznea nimeni să le ajute, pentru că ele se prăpădeau de rîs rostogo-lindu-se pe covor, şi cine ştie ce-ar fi urmat dacă Elefteres-cu nu s-ar fi ridicat brusc în picioare, palid, tremurînd uşor

de emoţie, exclamînd: „Aşa s-a întîmplat şi cu prinţul Sid-dharta!"
— Ce-L apucase ? întrebă amuzat Lorinţ.
— Citise o viaţă a lui Buddha, şi de-atunci, de cîte ori avea prilejul, la birou sau la petreceri, numai de asta ne vorbea: Cum a văzut el, prinţul Siddharta, într-o zi, pentru întîia oară, un bolnav, şi apoi, în altă zi, tot pentru întîia oară, un mort... ştii povestea. Noi o ştiam toţi, pentru că ne-o povestise de nenu-mărate ori, o ştiau şi fetele. Şi e probabil că şi-au adus aminte de gravitatea cu care ne povestea Elefterescu — oh! de cîte ori, şi aproape întotdeauna cu aceleaşi cuvinte — şi-au adus aminte de gravitatea cu care ne povestea „Marea Plecare", evident cu majusculă, noaptea în care Siddharta şi-a părăsit familia, palatul şi haremul. Cum a văzut el atunci, traversînd gi-neceul, cum a văzut toate concubinele dormind dezgolite, în fel de fel de posturi groteşti şi impudice, şi această ultimă, supremă viziune a Eternului Feminin i-a fost de mare folos lui Siddharta, cînd prinţul a devenit ascetul Gautama...
— Văd că ţi-a rămas şi ţie bine întipărită în minte viaţa lui Buddha, îl întrerupse Lorinţ.
— Dar cui nu i-a rămas, din toţi prietenii şi colegii lui ? ne-a repetat-o pînă la exasperare.
— Şi fetele de pe covor?
— Asta începusem şi eu să-ţi povestesc, reluă Eleazar. Foarte probabil că şi-au amintit şi ele „Marea Plecare" şi scena din gineceu. Şi atunci au început să rîdă şi mai isteric, tă-vălindu-se pe covor, jucînd puţin teatru, încercînd să pară lubrice, iar Vera i-a strigat: „Siddharta! s-au împlinit scripturile. Acum e momentul să laşi totul şi s-o porneşti spre Hi-malaya!"... Elefterescu rămăsese în picioare, tot atît de palid, ca o statuie, doar buzele îi tremurau. Şi apoi Elvira, care era lîngă el la masă, destul de ameţită şi ea, a început să plîn-gă şi i-a strigat: „Siddharta! Eu sînt soţia ta, prea iubita Ya-sodharta, pe mine nu mă laşi!..." „Ba să plece, trebuie să plece, să-şi împlinească destinul!" strigau fetele de pe covor, rostogolindu-se provocatoare. Cineva din capul mesei, nu mai ştiu cine era, a voit să intensifice spectacolul şi s-a dus repede să stingă luminile. Toţi au început să exclame, să stri-

ge, să cînte, să rîdă. Parcă ar fi fost o „orgie" din acelea pe care le citeau părinţii noştri prin romane. Unii strigau: „Lumină! Să se facă lumină!" Alţii repetau refrenul: *„Apoil! A poil!..."* Toate acestea n-au durat mai mult de două, trei minute. Dar cînd s-au aprins luminile, Elefterescu dispăruse.
Şi aşa a început...
Lorinţ îşi îndreptă din nou privirile pe fereastră, apoi ridică din umeri.
— Nu văd legătura cu ce vrem să facem noi, mai precis,

legătura cu spectacolul lui Ieronim.
— Atunci n-ai ascultat bine cînd ţi-am citit fragmente din scrisoarea lui Adrian. Pentru că, am uitat să adaug, cînd s-au reaprins luminile şi ne-am dat seama că Elefterescu dispăruse, Adrian s-a ridicat, şi el foarte palid, şi ne-a făcut semn cu braţele, dar zadarnic, căci larma nu s-a potolit. Dar eu l-am auzit bine, eram destul de aproape, la masă, şi mi-era milă de Leana, căci părea speriată, deznădăjduită... Cunoşti povestea lui, adică a lor, cu Orfeu şi Euridice ?
— O cunosc, bineînţeles.
— Adrian se afla acum într-una din perioadele lui de luciditate, şi ne bucurasem toţi auzind că scrisese din nou... In sfîrşit, nu asta voiam să-ţi spun acum. Voiam să-ţi spun că l-am auzit pe Adrian.
încerca să ne convingă de gravitatea întîmplării. „Eu ră-mîn occidental, spunea, eu am mitologia care mi-a fost ursită, dar ştiu ce înseamnă să ţi se reveleze mesajul unui mit. Dacă Elefterescu şi-a relevat secretul mitului care-L obsedează, nu mai scapă. Ori îşi urmează modelul, cu riscurile pe care le implică, ori îi rezistă, şi atunci e strivit!..."
— Bine, dar îl cunoaştem toţi pe Adrian, îl întrerupse Lorinţ. El e poet, şi traduce tot ce se întîmplă în jurul lui prin
mitul lui personal.
— Dar nu e vorba numai de asta, reluă Eleazar, de cît a fost el de impresionat de dispariţia lui Elefterescu. E vorba de ce spune Adrian în scrisoarea de astă-vară, din care ţi-am citit fragmente. Nu ştiu cum a auzit el, acolo unde era, de spectacolul vostru, dar Adrian a recunoscut imediat legă-

tura: totul a pornit de-acolo, de la petrecerea aceea. Pentru că a doua zi, la birou, cînd ne-am întîlnit cu Elefterescu, am început să-L tachinăm: „Tot pe-aici, Siddharta, tot pe-aici, printre curve şi bucureşteni ?" Evident, a încercat să rîdă, dar am simţit că e ceva *schimbat* în el.
— Schimbat ? se miră Lorinţ. în ce sens ?
— Simţea, poate, că ce se întîmplase cu o noapte mai înainte ar fi putut avea o anumită semnificaţie. Ţi-am spus: citise viaţa lui Buddha.
— Bine, bine, îl întrerupse nerăbdător Lorinţ. Dar nu văd legătura cu ce facem noi...
Eleazar începu să se plimbe cu paşi mari prin odaie, ca şi cum ar fi încercat să-şi potolească exasperarea. Se opri brusc în faţa lui Lorinţ.
— Nu e vorba acolo de un Boddhisattva şi de Buchen-wald?
Celălalt ridică din umeri.
— într-un anumit fel, e vorba şi de asta. Dar Ieronim prezintă lucrurile cu totul altfel. în primul rînd, nu e nimic, nici măcar o aluzie, în legătură cu Siddharta, care a devenit Gautama Buddha, şi toate celelalte. Cel căruia i se spune Boddhisattva, pentru că n-avem cum să-i spunem altfel — îţi repet, nu vrem să facem din el un sfînt sau un martir în sensul creştin al termenului — cel căruia i se spune Boddhisattva, este un fost inginer, pacifist, şi deci antinazist, închis, ca şi atîţia alţii, la Buchenwald.
Eleazar îl ascultase impasibil, cu un zîmbet sarcastic în colţul buzelor.
— încerc să mă rezum, începu el cînd celălalt îşi întoarse iarăşi capul spre fereastra deschisă. Atunci, cînd s-au întîm-plat toate astea, nu se ştia nimic de Buchenwald. Era în toamna lui 1939. Războiul abia începuse. Dar, cu timpul, ne-am convins că Elefterescu luase în serios buddhismul. Citea orice carte care-i cădea în mînă şi începuse să ne exaspereze cu teoriile lui...
— Ce fel de teorii ?
— Teoriile lui buddhiste, ce citise el în cărţi. Dar mai ales asta: că, spunea, să presupunem, chiar aşa în glumă, să pre-

supunem că un nou Buddha, un Boddhisattva, s-ar afla printre noi. Cum l-am recunoaşte ?
— începe să devină interesant! exclamă Lorinţ. Să auzim
mai departe.
— Eram sigur că, dacă ai să mă asculţi cu atenţie, ai să vezi imediat legătura. Deci, cum l-am recunoaşte ? Pentru că nu se va reîncarna într-o familie princiară, şi nici nu va părea de la început un geniu sau un sfînt. Va fi un om ca toţi oamenii. Va face armata, va avea o meserie, şi chiar dacă nu se va căsători, va trăi şi el ca toţi ceilalţi. Dar, evident, reîncar-nîndu-se ca să aducă mesajul salvării, sau al eliberării, spu-ne-i cum vrei, va fi silit, la un moment dat, să *predice,* să-şi proclame, în chip public, mesajul.
Tăcu brusc, îndreptîndu-se către fereastra deschisă, apoi se întoarse şi se opri în faţa lui Lorinţ.

— Ei, şi aici îl încurcam noi cu întrebările noastre. Mă rog, îi spuneam, oricît de mult ar semăna el cu oricare dintre noi, atunci cînd va începe să predice, îşi va revela identitatea. Va fi deci recunoscut ca un Boddhisattva.
— Şi ce vă răspundea ?
— Nu prea ştia ce să răspundă. Teza lui era că *poate* — recunosc că spunea întotdeauna: *poate* — *poate* una din filozofiile, gnozele sau sectele religioase, sau creaţiile artistice contemporane, camuflează noua versiune a salvării, formulată pentru epoca noastră şi în termeni accesibili culturii noastre, formulată, proclamată, spunea, de un Boddhisattva.
— Foarte interesant, spuse Lorinţ, căzînd pe gînduri. Dar eşti sigur că menţiona, alături de filozofii şi gnoze religioase, *creaţiile artistice contemporane* ?
Eleazar ridică încurcat din umeri.
— După atîţia ani, nu mai pot repeta exact vorbele sau expresiile lui. Evident, adăugă, el citea mai mult filozofie şi istoria religiilor...
— Şi acum spune mai departe. Ce s-a întîmplat cu el ?
— Cu Elefterescu ? A murit pe front, în primele zile ale războiului, prin iulie 1941...
— Păcat! exclamă Lorinţ, ridicîndu-se brusc din fotoliu. Era un om interesant. I-ar fi plăcut lui Ieronim... Dar vreau

să te asigur că, deşi o fi auzit de el, de acest Elefterescu, Ie-ronim nu s-a inspirat din „cazul" lui. Spectacolul e construit într-o perspectivă cu totul diferită.
— Dar ideea că un nou Boddhisattva va fi fatalmente camuflat şi, deci, anonim ? Asta de unde a luat-o ? Ţi-am citit adineauri fragmente din scrisoarea lui Adrian.
— Ştiu, ştiu, continuă Lorenţ. Dar, repet, chiar dacă auzise de ideea lui Elefterescu, de imposibilitatea de a recunoaşte un Boddhisattva contemporan. Spectacolul este altfel construit şi urmăreşte altceva.
— Anume ce ? îl întrerupse iritat Eleazar.
— Nu am dezlegarea să-ţi spun. Pot adăuga numai un lucru : corul, dansul, muzica, luminile sînt tot atît de importante pe cît sînt dialogurile. Ce ţi *se spune,* ţi *se arată,* şi acest fel de spectacol este cu totul nou. în fond, reluă după o pauză, gînditor, nici nu ştiu dacă îl mai putem numi „spectacol" în sensul curent al cuvîntului.
Se pregătea de plecare, dar parcă nu se îndura să se despartă de grădina pe care o vedea prin fereastră.
— *Niciodată toamna...* murmură el încet.
— Bine, înţeleg, vorbi calm Eleazar, vreţi să fie marea surpriză a sezonului. Dar spune-mi măcar cum începe.
Lorinţ îl privi mirat, cu un zîmbet enigmatic.
— Iţi spun şi totuşi ai să crezi că nu-ţi spun adevărul. Dar adevărul este că *nu există început*!
Eleazar izbucni în rîs.
— îţi baţi joc de mine!
— Sau poate există, continuă Lorinţ, dar dacă nu l-am găsit. Să nu crezi că nu l-am căutat. îl căutăm şi acuma. Dar cum să recunoşti *adevăratul început,* cînd spectacolul se întemeiază pe cel mai banal mister, banal în sensul că ne lovim la tot pasul de el şi în fiecare zi ? Dar, în sfîrşit, ar fi prea multe de spus!...
Cînd o văzu de departe, călcînd apăsat şi totuşi cu eleganţă, în cizmele ei milităreşti, printre troiene, sub ninsoarea care cădea necontenit de trei zile, Măria da Măria îşi înfă-

şură fularul în jurul capului, ca un turban, şi ieşi s-o întîmpi-ne. Se întîlniră în faţa verandei.
— Doamnă, şopti Măria, vă rog să nu intraţi acum, că de-a-bia a început repetiţia, şi Ieronim e nebun de fericire, e de nerecunoscut. Spune că de data aceasta...
Marina îşi şterse fără grabă fulgii care i se aşezau molatec pe obraji şi zîmbi.
— De aceea venisem şi eu, să-i spun doar atît: că nu e nevoie să caute începutul, pentru că îl va găsi de la sine, fără nici un efort.
De-abia atunci Măria da Măria îşi dădu seama că plînge.
— De ce te uiţi aşa la mine ? o întrebă Marina. Pentru că plîng sau pentru că ţi se pare c-am îmbătrînit peste noapte ?
Nu-i lăsă timp să răspundă.
— Ah! dacă aş şti să răspund la întrebarea aceasta, cîte alte răspunsuri nu ne-ar cere să le mai întrebăm

o dată, şi apoi încă o dată, încă o dată...
De cîteva zile, ploua mărunt, mohorît, ca printr-o ceaţă fumurie. Ieronim se opri pe trotuarul din faţa casei şi-şi scoase absent bascul din buzunarul macferlanului. Rămase cîteva clipe cu bascul în mînă, privind cum cei trei lucrători de pe acoperiş se pregăteau să zvîrle în curte fîşiile mari, aproape pătrate, de tablă ruginită. îşi potrivi bascul, trăgîndu-L uşor pe frunte. Apoi căută cu ochii un loc pe unde ar putea traversa strada, printre băltoace şi noroiul amestecat cu ulei negru pe care-L lăsaseră camioanele. Ultimul camion, încărcat cu giurgiuvele, fierărie şi blocuri de piatră, îl întîmpinase, cu puţine minute mai înainte, la colţul străzii. Grăbise atunci pasul, crezînd că va ajunge prea tîrziu. Dar se linişti de departe. Casa părea încă întreagă, deşi fără treptele scării de la intrarea principală, fără uşi şi cu ferestrele ca nişte mari orbite speriate. Doar cînd ajunse, pe trotuar, chiar în faţa porţii, îşi dădu seama că odăile din fund dispăruseră, lăsînd să se vadă, stingher, un perete cu tapetul albăstrui, de mult zdrenţuit, şi sus, la etaj, restul scării de lemn care ducea în pod.
191
Mai cercetă o dată, cît de departe izbuti să pătrundă cu privirile prin ploaia măruntă, dar nu întîlni decît aceeaşi stradă îngropată în noroi, pe alocuri înecată în băltoace. Aproape că nu auzi zgomotul bucăţilor de tablă: căzuseră pe molozul din curte. Dar în clipa următoare îşi dădu seama că bradul fusese retezat şi că încercaseră chiar, deşi fără succes, să-i smulgă rădăcinile. Alte două camioane goale se opriră, fumegînd, în faţa casei, şi Ieronim căută un alt loc, ca să poată privi mai bine. Cîţiva lucrători cu căşti de metal apăruseră din spatele casei. Ploaia se înteţise, şi ceaţa începu să semene cu o negură, înecăcioasă, cu gust de fum.
— Eram sigură că am să te găsesc aici, auzi chiar în spatele lui glasul Marinei.
întoarse brusc capul, enervat, dar se trezi, fără voia lui, zîm-bind. Marina îl privea în ochi, rîzînd, cu faţa luminată de o bucurie copilărească, parcă i-ar fi făcut o farsă.
— Cum ai ştiut ? o întrebă.
Marina se hotărî să-şi deschidă umbrela, dar o ţinea mult aplecată spre stînga, ca să-L poată vedea.
— Am trecut pe aici azi-dimineaţă, cînd tăiau bradul, spuse. Cred că nu-ţi pare rău, întrebă repede, cu un aer vinovat în priviri.
Ieronim ridică din umeri, apoi îşi apăsă bascul pe frunte.
— De ce să-mi pară rău ? spuse întorcînd capul spre casă. Era de mult o ruină. Pînă şi şoarecii o părăsiseră...
— întrebam aşa, cum am învăţat la şcoală, dar şi din anumite romane, reluă Marina după o lungă tăcere. Trecutul. Urmele sfinte ale trecutului...
— O parte din viaţa mea care se duce, o întrerupse Ieronim, copilăria şi adolescenţa mea, îngropate pentru totdeauna, fără urme etcetera, etcetera...
Şi pentru că îl vedea că priveşte visător braţul macaralei care se pregătea să lovească peretele cu tapetul albăstrui. Marina adăugă:
— Etcetera, etcetera! Ai dreptate. Orice viaţă, oricît ar fi ea de nobilă, de unică, se poate rezuma, la un moment dat, prin această formulă: etcetera, etcetera...
192
— Sîntem de perfect acord, spuse Ieronim continuînd să urmărească manevra macaralei.
— Dar, dar mi-e teamă că deşi ai înţeles, *totuşi* nu-ţi dai seama unde trebuie să ducă această înţelegere...
Se întrerupse, aşteptînd să se risipească ecoul prăvălirii unui zid întreg, care luase cu el jumătate din încăperile rămase încă în picioare.
— Să nu-ţi mai fie teamă, vorbi Ieronim, ştiu unde duce acest fel de înţelegere. Ştiam asta de mult. Ce nu înţelesesem
încă era *legătura...*
Cu toate că ploaia se înteţise din nou, praful răzbătea încet, persistent, pînă la ei. Ieronim începu să tuşească şi, zîm-bind, parcă tot mai bine dispus, îşi căută batista.
— Legătura ? întrebă tîrziu Marina.
— Da, legătura între lucruri şi evenimente, toate cîte se întîmplă în jurul nostru...
Camionul se împotmolise chiar în faţa lor. Şoferul îşi zvîrli mucul de ţigară pe care îl păstrase în colţul gurii, înjură şi făcu semn cu braţul unui lucrător din curte.
— în fond, continuă Ieronim, cu o voce caldă, schimbată, privim şi de data aceasta petele de pe zid, petele pe care ni le-ai arătat astă-iarnă. Multă vreme n-am înţeles ce voiai să spui. Dar, acum cred că

încep să înţeleg.
— Numai atît ? îl întrerupse Marina, hotărîndu-se brusc să închidă umbrela. Numai să înţelegi ?
— Aşteaptă, continuă Ieronim zîmbind, făceam doar istoria descoperirii mele...
Camionul se urni brusc, şi Ieronim începu să-şi şteargă, cu o copilărească încîntare, stropii de noroi de pe bărbie.
— Lecţia era prea simplă, de aceea mi-au trebuit două luni ca s-o înţeleg. Nu mă întrerupe, te rog, adăugă precipitat, cu o bruscă exaltare în glas. Ai vrut să ne spui un lucru pe care, în ceea ce mă priveşte, îl ştiam de mult, dar nu făcusem încă legătura cu petele de igrasie de pe zid. Ai vrut să ne spui că *oridnd şi oriunde* putem fi fericiţi, adică liberi, spontani, creatori. Nu e nevoie de peisaje paradisiace, nici de prezenţe nobile şi înălţătoare, de muzică angelică şi celelalte.

Aici, ca şi oriunde în altă parte, *oricînd,* în orice împrejurare, dacă ştim cum să privim, şi *înţelegem,* atunci...
— Ieronim! şopti Marina, Ieronim!
Nu simţise cînd încetase ploaia şi se ridicase negura înecăcioasă, şi cerul se limpezise, înălţîndu-se şi parcă totodată adîncindu-se. Privea înfrigurat lumina, tot mai puternică, mai sclipitoare, care se răspîndea deasupra oraşului, prefă-cînd clădirile în imense cristale, asemenea unor nesfîrşite flăcări de aur şi de pietre scumpe. Cristalele se înălţau, apropi-indu-se unul de altul, contopindu-şi pe nesimţite vîlvătaia.
— E adevărat! murmură Ieronim fără să-şi dea seama că vorbeşte singur. Ştiam că e adevărat! Aşa au văzut şi ei...
îl orbea acum, şi totuşi nu clipea din ochi, îl orbea lumina, ca şi cum oraşul ar fi fost incendiat de o nefirească incandescenţă de gheaţă.
—... Ştiam că aşa au văzut şi ei, acolo. Acolo, la Buchen-wald... Dar cum să le-o arăţi şi *celorlalţi}* exclamă deodată, ridicînd brusc glasul. Cum să le arăt că este aceeaşi lumină ascunsă pretutindeni, în toate lucrurile, cît ar fi ele de urîte ? în orice pată de igrasie pe un perete în orice împroş-cătură de noroi ?
îşi auzi atunci glasul şi zîmbi încurcat. Inima începu să i se bată tot mai repede, apoi, pe neaşteptate, se opri, şi în acea clipă îl asurzi un trăsnet nesfîrşit, izbucnit parcă din toate părţile deodată, şi înţelese, dar fără să simtă că se cufundă pierzîndu-se într-o albă, suprafirească incandescenţă...
— Sînt nebuni! se auzi exclamînd cînd dădu cu ochii de cîţiva trecători zgribuliţi, ascunşi sub umbrele. Ce i-a apucat ?
Nedumerit, întoarse capul ca să-i urmărească. Atunci Marina îl cuprinse în braţe şi—1 sărută pe amîndoi obrajii. Lui Ieronim i se păru că întîlneşte pentru întîia oară această femeie tînără, neînchipuit de frumoasă, aşa cum nu mai întîl-nise niciodată în viaţă, cum nu întîlnise nici în vis. O privea amuţit.
— Ieronim! şopti Marina. Ştiam că într-o zi am să te regăsesc !
Chicago, martie 1974